

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A224 Nachtzwaluw² *Caprimulgus europaeus*, broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de Nachtzwaluw in de hoedanigheid van broedvogel. De Nachtzwaluw is een trekvogel die overwintert in Afrika, ten zuiden van de Sahara. Nederlandse broedvogels keren vanaf eind april terug uit de overwinteringsgebieden, in september trekken ze weer weg. De Nachtzwaluw leeft als broedvogel in halfopen landschappen op schrale, zandige bodems. De broedhabitat bestaat uit heidevelden, deels met dennen dichtgegroeide zandverstuivingen, kapvlakten en open naaldbossen. In militaire oefenterreinen is ook dennenbos met brede zandbanen geliefd. De Nachtzwaluw is een expliciete nachtvogel – overdag rust de vogel vlak boven de grond op een tak – en heeft een droge ratelende of snorrende, langgerekte zang. Nachtzwaluwen leggen slechts twee eieren per ‘nest’; amper meer dan een krabplekje op de kale grond of in de strooisellaag. De Nachtzwaluw zoekt zijn voedsel veelal langs bosranden en boven heide. De soort kan tot enkele kilometers van de nestlocatie foerageren, soms ook boven aan bos en heidegebieden grenzende braakliggende gronden, bouwland en graslanden. Het dieet bestaat voor het grootste deel uit nachtvinders, aangevuld met kevers, vliegen, muggen en schietmotten. In Nederland broedt ca. 1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 1.000 paren verdeeld over ten minste 20 sleutelgebieden verspreid over het Natura 2000 landschap Hogere zandgronden.</i>	1.000* paren
Voorstel nieuw landelijk doel 2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 2.300 paren, waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt behouden.</i>	2.300 paren
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch ‘gezonde’ situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	2.300 paren
Huidige populatieomvang <i>Gemiddeld aantal broedparen in de periode 2015-2020.</i>	3.200 paren

* In van Kleunen *et al.* (2017) is aangegeven dat uit de synopsistabel (versie juli 2015) blijkt dat het landelijke doel, zoals vastgesteld in het Natura 2000-doelendocument (ministerie van LNV 2006), voor de Nachtzwaluw is verhoogd van 800 naar 1.000 broedparen. In de synopsistabel wordt het actuele overzicht van alle Natura 2000-doelen door het ministerie van LNV bijgehouden.

Voorstel voor regionale opgave

Het huidig aantal broedparen per regio en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Omdat er voor de Nachtzwaluw als broedvogel geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave. In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in Gelderland en Noord-Brabant, waar zich gezamenlijk ruim 65% van de broedpopulatie bevindt. Hier liggen dan ook de grootste regionale opgaves.

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Genoemd in bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel.

³ Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen *et al.* 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel *et al.* 2021).

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio van de populatie van de Nachtzwaluw als broedvogel voor 2050. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
Gelderland	1.150	36%	matige toename	850
Noord-Brabant	950	30%	matige toename	680
Overijssel	340	11%	matige toename	250
Limburg	290	9%	matige toename	200
Drenthe	280	9%	matige toename	200
Utrecht	70	2%	sterke toename	50
Noord-Holland	75	1%	sterke toename	50
Friesland	35	1%	?	20
Overige regio's	<10	<1%	-	behoud bestaande broedlocaties
Landelijk	3.200	100%	matige toename	2.300

Prioritering

De Nachtzwaluw bevindt zich als broedvogel in een gunstige Staat van Instandhouding en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Nachtzwaluw als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	gunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig
Staat van Instandhouding	gunstig

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is stabiel ten opzichte van 1973-1977. De huidige populatieomvang (2015-2020) ligt met 3.200 paren boven de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie van 2.300 paren (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder en generieke uitleg box 1). In combinatie met een sterke toename van de aantallen op de lange termijn (1990-2020, tabel 2, figuur 1) leidt dit tot een gunstige beoordeling van het aspect populatie. Het actuele leefgebied is van voldoende omvang om de populatie op een gunstig niveau in stand te houden en er zijn geen indicaties dat de kwaliteit van het leefgebied onder druk staat. De matige toename op de korte termijn in combinatie met de afwezigheid van belangrijke knelpunten leiden ertoe dat het toekomstperspectief als ‘gunstig’ wordt beoordeeld. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI nog als ‘matig ongunstig’ ingeschat. Deze beoordeling hing met name samen met een afname van het verspreidingsgebied en de kwetsbaarheid van de soort doordat een groot deel van de populatie zich in slechts enkele gebieden bevond. Sindsdien is de populatie meer dan verdubbeld.

Nadere onderbouwing GRW⁴

De Nachtzwaluw was bij de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn een regelmatige broedvogel in Nederland en is daarmee geen ‘nieuwkomer’. Ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980 (Directive Value, DV) bevond de populatie zich op een ongunstig niveau. Voorafgaand hieraan, in de periode 1950-1980, was namelijk sprake van een langjarige afname van meer dan 0,5% per jaar. De soort was rond 1980 als ‘depleted’ te beschouwen en stond tevens op de Rode Lijst. Daarnaast bevond de populatieomvang zich onder de kritische populatiegrens van 1.000 paren (zie box 1 en bijlage 3 in Vogel *et al.* 2021). Daarom wordt gekeken naar een Ecologisch Gunstige Referentie (EGR). Bij soorten zoals de Nachtzwaluw, waar sprake is van een continue afname in de periode voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (figuur 1), wordt als EGR een schatting over 1950-1959 aangehouden. Wanneer de EGR in de periode 1950-1959 ligt is bij de bepaling van de GRW een correctie van 10% ten opzichte van de EGR toegepast, om rekening te houden met onzekerheden in de gegevens in deze periode. De GRW komt daarmee afgerond uit op 2.300 paren (2.500 paren (EGR) x 0,9 (correctie onzekerheid jaren 50)).

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2015-2020	3.200 paren
Beoordeling korte termijntrend	2009-2020	matige toename (5,5% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1990-2020	sterke toename (6,0% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	EGR	2.300 paren

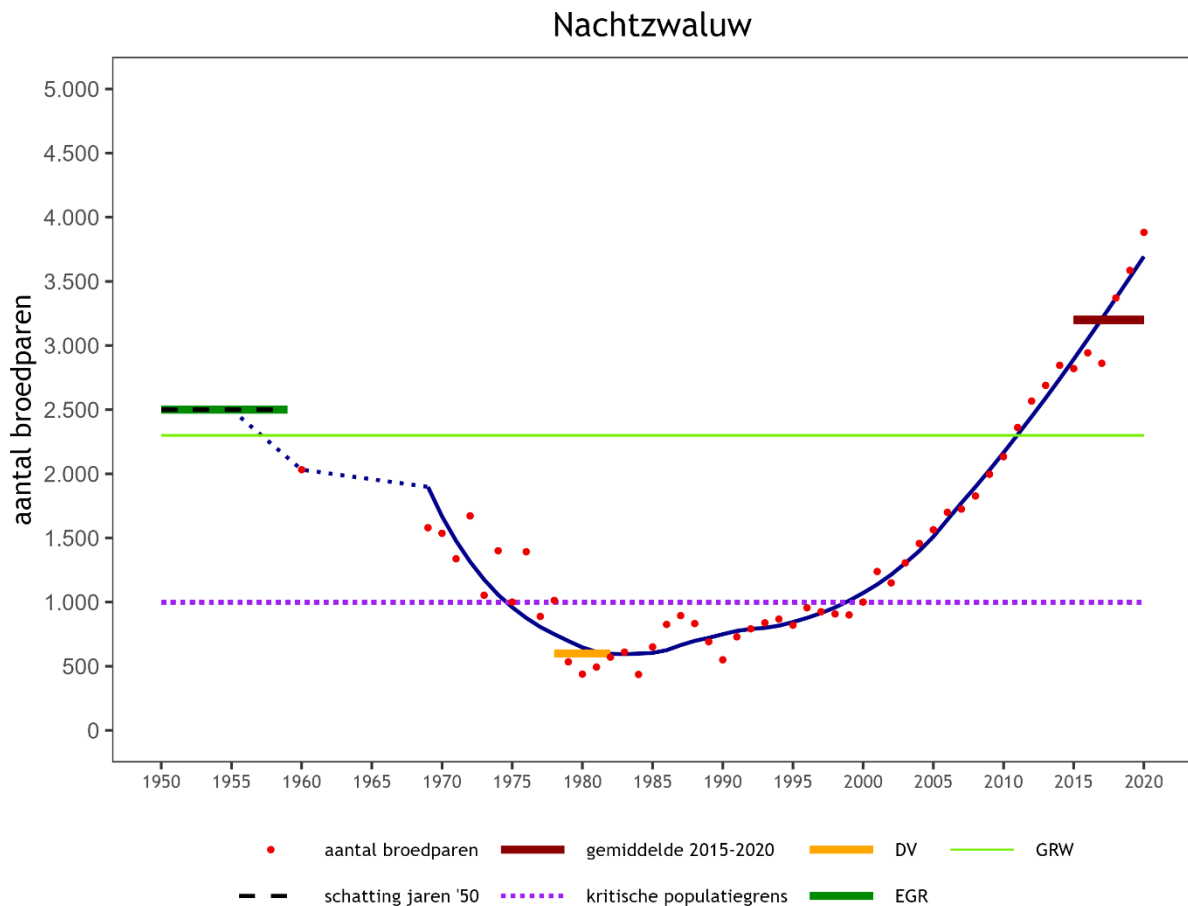
⁴ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.1 (bepaling GRW) en indien van toepassing figuur 5.2 (bepaling EGR) worden gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor broedvogels?

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Daarom wordt eerst gezien of de populatieomvang zich toen op een gunstig niveau bevond. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 jaar aangehouden: de periode 1978-1982. Als de populatie zich in die periode op een gunstig niveau bevond, is de GRW gelijk aan de DV.
- De DV was aantoonbaar ongunstig als er rond 1980 sprake was van een langjarige consistente doorzettende afname, de soort als ‘*depleted*’ werd beschouwd (sterk afgenomen voor 1980 en nog niet hersteld), de soort op de Rode Lijst van 1984 stond en/of de populatie kleiner was dan de kritische populatiegrens (zie uitleg laatste bullet). In die gevallen wordt gekeken naar een *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt de populatieomvang in een periode binnen de tijdspanne 1950-heden waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren (zie bullets hierna).
- Bij nogal wat soorten is sprake van een continue afname voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (periode 1950-1980) en rond 1980 nog geen sprake van herstel. In die gevallen wordt als EGR een schatting over 1950-1959 aangehouden. De GRW is dan bepaald op 90% van die geschatte populatieomvang, om rekening te houden met de onzekerheden in de gegevens in deze periode.
- In de andere gevallen waarbij de DV als ongunstig wordt beschouwd wordt voor het bepalen van de EGR gekeken naar de lange termijn van 30 jaar vóór 1980, en de periode daarna, dus de tijdspanne 1950-2020. Binnen deze periode wordt gezocht naar een periode van minimaal 10 jaar waarin de soort zich op een (relatief) stabiel en gunstig niveau bevond. Als er geen voldoende stabiele periode wordt gevonden, wordt gekeken of er een langdurige periode (30 jaar) zonder afname was. Indien ontwikkelingen in de EGR-periode passen in de natuurlijke populatieschommelingen (bijv. sterfte in strenge winters gevolgd door herstel) dan kan, ondanks deze fluctuaties, nog steeds gesproken worden van een stabiele periode. Wanneer de DV ongunstig was en de EGR te bepalen is, dan is de GRW gelijk aan de EGR.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die in een periode voor 1980 valt en onomkeerbare ontwikkelingen vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn het leefgebied van een soort hebben verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij soorten van het boerenland; tussen 1950 en 1980 is 16% geschikt broedgebied verdwenen door bebouwing (inclusief infrastructuur).
- In sommige gevallen zijn zowel de EGR als de DV niet goed bruikbaar als GRW, bijvoorbeeld als de populatie zich in 1980 in een dalperiode bevond en er geen EGR te bepalen is, of omdat een soort zich recent gevestigd heeft. In het geval van recente (her)vestiging wordt het gemiddelde over de periode 2015-2020 genomen als GRW. Bij soorten met een ongunstig populatieniveau rond 1980 waarvoor de EGR niet te bepalen is, is teruggevallen op een kritische populatiegrens. Dit is een waarde waaronder de soort niet meer levensvatbaar in Nederland kan voortbestaan en dus de kans op verdwijnen zeer hoog is. Vanwege de onzekerheden rondom deze norm wordt deze zeer terughoudend toegepast.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde’ (GRW) voor de populatie van de Nachtzwaluw als broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van aantallen broedparen (rode punten). Voor periodes met jaarlijkse schattingen (enkele missende jaren uitgezonderd) is het populatieverloop weergegeven als een solide donkerblauwe lijn. In periodes waar geen jaarlijkse schattingen beschikbaar zijn, zijn de jaren met een bekende populatieomvang verbonden met een stippellijn. Periodiek vastgestelde populatiegroottes tijdens de jaren '50 worden weergegeven met een horizontaal gestreepte zwarte lijn die aangeeft welke periode de schatting beslaat (in de regel 1950-1959). Relevante waarden zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1978-1982, oranje), Ecologisch Gunstige Referentie (EGR, donkergroen), populatieomvang in de periode 2015-2020 (donkerrood) en kritische populatiegrens (paarse stippellijn). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel et al. (2021).

2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

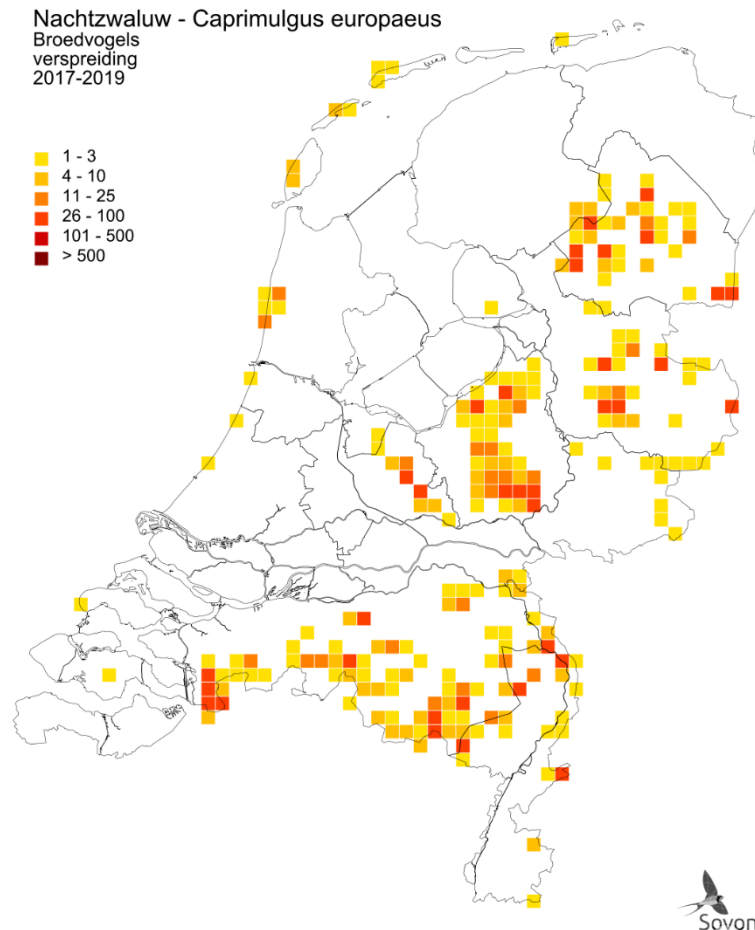
De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 2.300 broedparen. Afgezet tegen het huidige aantal (3.200 broedparen; 2015-2020) betekent dit dat de populatie zich in de huidige situatie op een gunstig niveau bevindt.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

In Nederland kent de Nachtzwaluw, na een sterke terugval van de populatie in de vorige eeuw, een opvallend herstel vanaf de jaren negentig (figuur 1). De soort nam af tot in de jaren tachtig, waarbij degradatie van leefgebied (verbossing, vergrassing, toenemende recreatie) vermoedelijk een cruciale factor vormde. De afname wordt ten dele verweten aan bebossing van woeste gronden. Verzurende depositie speelde vanaf de jaren zestig een grote rol via vergrassing of verruiging van slecht gebufferde (kalkarme) bodems en mogelijk ook verslechterde voedselkwaliteit. Het herstel, dat zich rond 1990 aftekende, vond eerst plaats in de overgebleven kerngebieden (Veluwe, Noord-Brabant), gevolgd door herkolonisatie van prijsgegeven broedgebieden, onder meer in Drenthe en de Utrechtse Heuvelrug. De

Nachtzwaluw heeft geprofiteerd van heideherstel en heide-uitbreidingsmaatregelen, vooral die waarbij lange bosranden en geleidelijke overgangen werden gecreëerd. Ook in gebieden zonder herstelbeheer zijn Nachtzwaluwen toegenomen, wat erop duidt dat meerdere aspecten sturend zijn. De belangrijkste daarvan lijkt de opwarming van het klimaat te zijn, waardoor er in voorjaar en vroege zomer meer nachten met een hoge nachtvlinderactiviteit zijn (Vogel & Sierdsema 2018). De soort komt vooral voor op de hogere zandgronden, met de grootste populaties op de Veluwe en in Noord-Brabant (figuur 2). Buiten de hoge zandgronden nestelt de Nachtzwaluw op enkele locaties in de duinen.

Figuur 2. Broedverspreiding van de Nachtzwaluw in de periode 2017-2019. Weergegeven is het aantal broedparen per atlasblok (5x5 km) (Sovon 2022).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

Op dit moment zijn er op landelijk niveau geen belangrijke knelpunten die het behoud van de GSvI van de Nachtzwaluw als broedvogel in de weg staan. Vermesting, verzuring en recreatie hebben evenwel regionaal een matig negatieve impact. Opvallend is dat de nachtzwaluwpopulatie sterk groeit terwijl het hoofdvoedsel, vooral nachtvlinders, afneemt (Kleijn *et al.* 2018). Mogelijk blijft de biomassa aan nachtvlinders in leefgebieden van de Nachtzwaluw nog op peil en/of is de hoeveelheid nachtvlinders niet limiterend en is deze, ondanks de afname, nog toereikend om een populatiegroei van Nachtzwaluwen mogelijk te maken. Het kan ook zijn dat door klimaatopwarming meer voorjaars- en zomeravonden zijn met verhoogde nachtvlinderactiviteit (Arcadis 2023). De onderstaande analyse richt zich op behoud van de gunstige situatie.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- Beperking van en controle op recreatie buiten de paden, nachtelijke recreatie en loslopende honden in het broedseizoen (van mei tot en met eind augustus), is van belang. Als grondbroeder is de soort erg verstoringsgevoelig voor deze factoren. De soort kan redelijk goed tegen voorspelbare recreatie (bijvoorbeeld fiets- en wandelpaden), maar geschikte habitat in de buurt van de bebouwde kom wordt meestal vermeden (Nijssen *et al.* 2019). Op de Veluwe is gebleken dat een toenemende recreatiedruk een aanzienlijk negatief effect heeft op de lokale dichtheid aan broedparen (Pouwels *et al.* 2017). Ook het nestsucces op de Veluwe was aanmerkelijk lager in open gestelde gebieden dan in voor het publiek gesloten gebieden (Bijlsma 2006).
- Droge zomers vergroten het risico op heidebranden, wat impact kan hebben op Nachtzwaluwen. Hoewel de soort natte omstandigheden mijdt kan een grotere voorraad vocht in de bodem het risico op branden mogelijk verminderen (Anteagroup 2023).
- Er is een negatieve relatie tussen het voorkomen van Nachtzwaluw en begrazing. Van belang is dat begrazing wordt afgestemd op het broedseizoen (Anteagroup 2023). Dit betekent onder meer het vermijden van intensieve drukk begrazing tijdens het broedseizoen (Provincie Limburg 2023).
- Nachtzwaluwpopulaties nabij industriegebieden (bijvoorbeeld Brabantse Wal) zouden te maken kunnen hebben met verhoogde concentraties PFAS en zware metalen. Dit zou via de voedselketen tot toxische effecten kunnen leiden (Anteagroup 2023). Nader onderzoek zou moeten uitwijzen in hoeverre dit speelt.
- Op dit moment is actief (cyclisch) beheer nodig voor het duurzaam in stand houden van leefgebied voor de Nachtzwaluw. Leefgebied kan ongeschikt worden doordat successie plaatsvindt. Door verruiging van open bodems en schrale vegetaties neemt de hoeveelheid geschikte broedgelegenheid af. Door Nijssen *et al.* (2019) wordt van de volgende maatregelen een positief effect op de Nachtzwaluw verwacht:
 - Het deels open kappen van (naald)bos en grotendeels (niet helemaal) verwijderen van opslag van bomen en struiken op de heide, waardoor halfopen bos, heide en stuifzandlandschappen op zandige bodems hersteld worden.
 - De aanleg of het in stand houden van brede zandige brandgangen of kapvlaktes, het openhouden van bestaande heideveldjes en het ontsnipperen van geïsoleerde heideveldjes door ze te verbinden met niet te smalle (100-200 meter brede) corridors. Als alternatief voor kaalslag zou coulissen- of schermkap kunnen dienen, waarbij op een te kappen kavel stroken of rijen bomen gehandhaafd worden.
 - Het laten staan van solitaire vliegdennen op de heide, en het lokaal juist laten staan van jonge opslag om ook in de toekomst bomen te hebben die structuur geven aan het landschap.
 - Regulier beheer dat de heide open en gevarieerd houdt (begrazing, branden, opslag verwijderen, etc.), zolang de combinatie met bosranden, bosjes en solitaire bomen blijft bestaan. Het spreekt voor zich dat juist het kleinschalig uitvoeren van deze maatregelen positief uitwerkt voor de Nachtzwaluw: grootschalige maatregelen kunnen een gebied homogeniseren, wat negatief uitpakt voor de soort.

Regionale verschillen

Aangezien de Nachtzwaluw de afgelopen decennia sterk is toegenomen, spelen eventuele knelpunten alleen lokaal en zijn er grootschalige factoren die de soort juist stimuleren. Recent lokale afnames kunnen, voor zover niet het gevolg van onvoldoende onderzoek, te wijten zijn aan het dichtgroeien van kleine heidevelden en kapvlakten, wat versneld gebeurt in streken met een hoge stikstofbelasting (Lemaire *et al.* 2012, Vogel & Sierdsema 2018). Ook het veranderend bosbeheer speelt mee. Kaalkappen zijn tegenwoordig kleiner dan voorheen en daarmee minder geschikt. Dit is vooral in Noord-Brabant merkbaar, waar Nachtzwaluwen traditioneel veel op kapvlakten broeden (Bult 2002, van Kleunen *et al.* 2012).

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

Voor de Veluwe is een Recreatiezoneringplan gemaakt waarin naar een betere balans is gezocht tussen natuur en recreatie. Middels dit Recreatiezoneringplan moet sturing worden gegeven aan diverse vormen van dagrecreatie binnen de als Natura 2000 aangeduide natuur, om zodoende een bijdrage te leveren aan het behalen van de instandhoudingsdoelen voor de verstoringsgevoelige soorten op de Veluwe. De Nachtzwaluw, waarvan de Veluwse populatie ruim boven het Natura 2000-doel zit, zal als verstoringsgevoelige soort meeprofiten van de maatregelen.

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De Nachtzwaluw komt in grote delen van Europa voor en mijdt alleen de koelste delen zoals Noord-Scandinavië, Schotland en de hoge Alpen. De Europese populatie wordt geschat op 614.000 tot 1.100.000 broedparen (Keller *et al.* 2020, Birdlife International 2022). Dit omvat naar schatting 40% van de wereldwijde populatie. De aantallen in Europa laten een stabiele aantalsontwikkeling zien (Keller *et al.* 2020). De Nachtzwaluw is op Europees niveau gecategoriseerd als een soort van 'Least Concern' in de IUCN Rode lijst (Birdlife International 2021).

Kennisleemtes

Er zijn op dit moment geen kennisleemtes die het behouden van de GSvI in de weg staan. Door Nijssen *et al.* (2019) wordt voor Natura 2000-gebied de Veluwe als kennislacune benoemd dat niet goed bekend is waarom het goed gaat met de Nachtzwaluw in het gebied. De effecten van verschillende typen herstelmaatregelen (plaggen, branden, begrazing) zijn nog niet geëvalueerd in relatie tot aanbod van voedsel of broedgelegenheid voor Nachtzwaluw. Daardoor is het niet goed mogelijk om beheermaatregelen op de Nachtzwaluw af te stemmen, waardoor de toekomst van de soort voor een groot deel afhangt van de verdere veranderingen in klimaat en van 'trial and error' van maatregelen.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

Op dit moment bevindt de Nachtzwaluw zich in een GSvI en is het toekomstperspectief gunstig. In samenhang met de momenteel nog toenemende populatieaantallen en het gebrek aan belangrijke knelpunten voor de soort is behoud van de populatieomvang die als gunstig beschouwd mag worden daarmee haalbaar voor 2050.

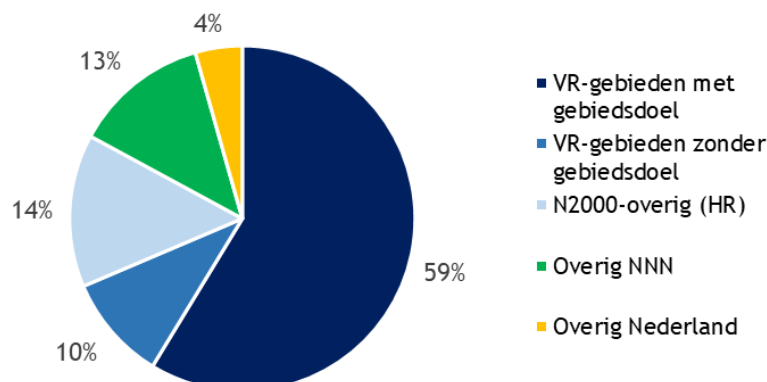
3. Advies landelijk doel

De populatieomvang bij een GSvI bedraagt 2.300 broedparen. De populatieomvang van ca. 3.200 broedparen die momenteel in Nederland aanwezig is, ligt hier ruim boven. De korte termijntrend is toenemend en het toekomstperspectief is als 'gunstig' beoordeeld. Het advies is daarom om het landelijke doel voor 2050 op 2.300 broedparen te stellen, overeenkomstig de omvang waarbij de soort duurzaam in het leefgebied kan voortbestaan. De landelijke opgave is in de huidige situatie gerealiseerd.

IV. Regionale opgave

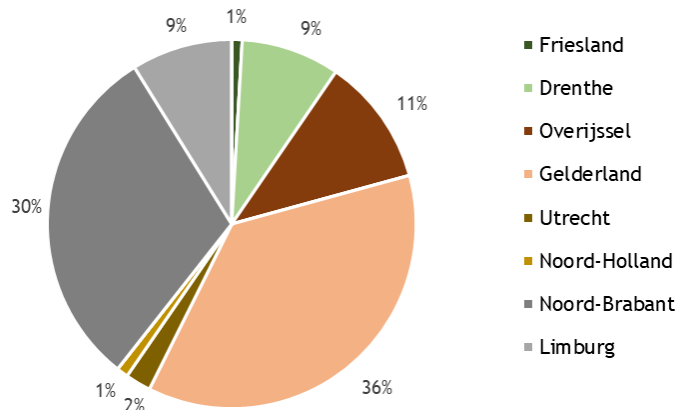
1. Actueel voorkomen

Vogelrichtlijngebieden met een aanwijzing voor de Nachtzwaluw vormen de hoofdmoot van de huidige locaties voor de soort (figuur 3). Samen met andere vogelrichtlijngebieden herbergen ze ca. 70% van de totale populatie.

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2015-2020) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de Nachtzwaluw als broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrichtlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren (hier niet relevant). De provincies Gelderland, Noord-Brabant en Overijssel herbergen zo'n driekwart van het totaal aan broedparen. In alle weergegeven regio's laat de populatie een toename zien. In de niet weergegeven regio's is de soort afwezig of bevindt zich minder dan 1% van de totale aantallen.

Figuur 4. Aanwezigheid van de Nachtzwaluw als broedvogel in de afgelopen zes jaar (2015-2020) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren (hier niet relevant). De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

Met meer dan 25% van de paren is de Veluwe het belangrijkste broedgebied voor de Nachtzwaluw in Nederland (tabel 3). De Veluwse populatie wordt geschat op $\pm$ 860 broedpaar, een verdubbeling ten opzichte van de eeuwwisseling (Sierdsema *et al.* 2020). Andere belangrijke gebieden zijn Brabantse Wal en Leenderbos, Groote Heide en De Plateaux in Noord-Brabant. In alle voor de Nachtzwaluw aangewezen Natura 2000-gebieden liggen de huidige aantallen boven de instandhoudingsdoelstelling.

Tabel 3. De belangrijkste broedgebieden van de Nachtzwaluw in de periode 2015-2020 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie is indicatief weergegeven. VR = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied, VR* = VR-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Nachtzwaluw als broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Aantal (paren)	Aandeel in NL	IHD (paren)
Veluwe	VR*/HR	Gl	860	27%	610
Brabantse Wal	VR*/HR	NB	145	5%	80
Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	VR*/HR	NB	119	4%	30
Utrechtse Heuvelrug	NNN	U	100-135	3%	
De Kempen, w.o. Kempenland-West	HR/NNN	NB	105	3%	-
Sallandse Heuvelrug	VR*/HR	Ov	104	3%	45
Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	VR*/HR	Lb	102	3%	18
Maasduinen	VR*/HR	Lb	100	3%	30
Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	HR	NB	63	2%	-
Utrechtse Heuvelrug	NNN/overig	Ut	62	2%	-
Groote Peel	VR/HR	NB	54	2%	-
Deurnsche Peel & Mariapeel	VR*/HR	NB	48	2%	3
Bargerveen	VR*/HR	Dr	39	1%	30
Meinweg	VR*/HR	Lb	34	1%	25

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Nachtzwaluw is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Omdat er voor de Nachtzwaluw geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave (tabel

4). In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in Gelderland en Noord-Brabant, waar zich ruim 65% van de broedpopulatie bevindt. Hier liggen dan ook de grootste regionale opgaves.

Tabel 4. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio van de populatie van de Nachtzwaluw als broedvogel voor 2050. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Aandeel in NL (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
Gelderland	1.150	36%	matige toename	850
Noord-Brabant	950	30%	matige toename	680
Overijssel	340	11%	matige toename	250
Limburg	290	9%	matige toename	200
Drenthe	280	9%	matige toename	200
Utrecht	70	2%	sterke toename	50
Noord-Holland	75	1%	sterke toename	50
Friesland	35	1%	?	20
Overig	<10	<1%	-	behoud bestaande broedlocaties
Landelijk	3.200	100%	matige toename	2.300

V. Prioritering

De Nachtzwaluw bevindt zich als broedvogel in een GSvI en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

Literatuur

- ANTEAGROUP. 2023. Natuurdoelanalyse Brabantse Wal [128]. Definitief 27 februari 2023 .
- ARCADIS. 2023. Natuurdoelanalyse Veluwe. Provincie Gelderland.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- BIJLSMA R.G. 2006. Effecten van menselijke verstoring op grondbroedende vogels van Planken Wambuis. De Levende Natuur 107: 191-198.
- BULT H. 2002. Nachtzwaluwen *Caprimulgus europaeus* onder de rook van Antwerpen. Limosa 75: 91-102.
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M.V., BAUER H.-G. & FOPPEN R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- KLEIJN D., BINK R.J., TER BRAAK C.J.F., VAN GRUNSVEN R., OZINGA W.A., ROESSINK I., SCHEPER J.A., SCHMIDT A.M., WALLIS DE VRIES M.F., WEGMAN R., VAN DER ZEE F.F. & ZEEGERS TH. 2018. Achteruitgang insectenpopulaties in Nederland: trends, oorzaken en kennislacunes. Rapport 2871. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- VAN KLEUNEN A., SIERDSEMA H., NIJSSEN M., HUIGENS T. & WOUTERS P. 2012. Ecologische monitoring Nachtzwaluw in Noord-Brabant in 2008-2010. Sovon-rapport 2012/43. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- LEMAIRE A.J.J., BROUWER E., KREKELS R., VAN KLEUNEN A., MENSING V., SCHERPENISSE M., SIERDSEMA H. & TOMASSEN H.B.M. 2012. Stikstofgevoeligheid van vogelrichtlijnsoorten in Limburg. Analyse stikstofgevoeligheid in vijf Natura 2000-gebieden. Sovon/B-WARE, Nijmegen.

- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- NIJSSEN M., VERSLUIJS R., VAN DEN BREMER L. & SIERDSEMA H. 2019. Soortenherstelprogramma beheerplan Natura 2000 Veluwe: Ecologisch profiel en analyse knelpunten vogelsoorten. Sovon-rapport 2019/76. Stichting Bargerveen & Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- POUWELS R., SIERDSEMA H., FOPPEN R.P.B., HENKENS R., OPDAM P.F.M. & VAN EUPEN M. 2017. Harmonizing outdoor recreation and bird conservation targets in protected areas: Applying available monitoring data to facilitate collaborative management at the regional scale. *Journal of Environmental Management* 198: 248-255.
- PROVINCIE LIMBURG. 2023. Natuurdoelanalyse Weerter- en Budelerbergen & Ringselven. Maart 2023.
- SIERDSEMA H., TEN HOLT H., MARTENS S., NIJSSEN M. & VERBURG P. 2020. Natuurbeheer- en zoneringsmaatregelen voor zeven aangewezen vogelsoorten in Natura 2000-gebied Veluwe. Bouwstenen Soortenherstel Beheerplan Natura 2000 Veluwe. Achtergrondrapport. Sovon-rapport 2020/32. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VOGEL R. & SIERDSEMA H. 2018. Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus*. Pp. 352-353 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C.A.M & VAN ROOMEN M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

- BIRDLIFE INTERNATIONAL 2022. Species factsheet: *Caprimulgus europaeus*. <http://www.birdlife.org>. Geraadpleegd op 04/04/2022.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Nachtzwaluw. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/7780>. Geraadpleegd op 21/03/2022.